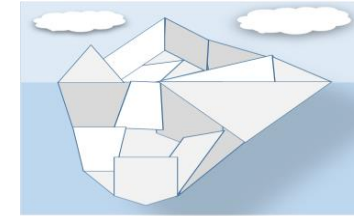

کوریکولوم پنهان

(Hidden curriculum)

تهیه کننده گان:

دکتر سید مجتبی احمدی، دکتر محمد رسول خزاعی، دکتر قباد رضانی

تعریف برنامه درسی پنهان

برای بار اول فلیپ جکسون^۱ مفهوم کوریکولوم پنهان را در کتاب خود با عنوان "زندگی در کلاس درس" بیان نمود. او بر این باور بود که فراگیران کوریکولوم پنهان را از طریق شیوه های غیر آکادمیک موسسه آموزشی که دارای مولفه های قدرت، جمعیت و تشویق می باشد در کلاس درس فرامی گیرند. او این هنجارهای آموخته شده را کوریکولوم پنهان نام نهاد. عقیده او این بود که کوریکولوم پنهان بر مهارت های خاصی تاکید می نماید: فراگیری انتظار بی سر و صدا، تمرین خویشتن داری، تلاش، اتمام کار، مشغول شدن، همکاری، نشان دادن وفاداری نسبت به معلم و

همسالان خود، مرتب و منظم بودن و انجام وظیفه محوله.

سیلور^۲ و همکاران (۱۹۸۰)، کوریکولوم پنهان را در تفاوت بین کوریکولوم طراحی شده و کوریکولوم یادگرفته شده به وسیله فراگیران می دانند و آن را به عنوان راهبردهای فراگیر در عبور موفقیت آمیزش از مانع کوریکولوم رسمی یا طرح ریزی شده می دانند.

مهرمحمدی (۱۳۸۷)، برنامه درسی پنهان و برنامه درسی پوچ را جزء مفاهیم نسبتاً تازه و روشنگرانه ای می داند که صاحب نظران برنامه درسی مطرح ساخته اند. وی قرار دادن این دو نوع برنامه درسی در کنار برنامه درسی آشکار را حاکی از ضرورت توجه به تمامیت آنچه یادگیرندگان در اثر حضور در متن نظام رسمی آموزش تجربه میکنند و می آموزند، میداند. بنابراین، از دید وی باید این مفاهیم را به مثابه ابزارهای سودمند ذهنی دانست که در خدمت کلیه کسانی که مایل هستند با نظام آموزشی و پدیده برنامه درسی به صورت همه جانبه و عمیق روبه رو شوند، قرار دارد.

کوریکولوم پنهان نه در جایی نوشته شده و نه هیچ استادی آن را تدریس می کند، بلکه محیط آموزشی دانشگاه، با تمام خصوصیاتش، آن را آموزش می دهد. صرف نظر از اینکه استادان دانشگاه تا چه اندازه

متبحر و شایسته اند، یا کوریکولوم تا چه حد پیشرفت کرده است. دانشجویان، اتفاقاً در معرض چیزی قرار می گیرند که هیچگاه سخنی از آن در میان نبوده است. آنها به مرور، تحت تاثیر کوریکولوم پنهان دانشگاه، رویکرد خاصی نسبت به زندگی و نگرش خاصی نسبت به تحصیل و یادگیری پیدا می کنند. برنامه درسی اصولاً مربوط به ساختار آموزشی است.

اصطلاح کوریکولوم پنهان اشاره به ارزش ها، دیدگاه ها و دروس نانوشته، غیرمکتوب، غیر رسمی و اغلب ناخواسته ای دارد که فراگیران آن را در محیط آموزشی خویش یاد می گیرند. کوریکولوم پنهان مبتنی بر شناختی است که دانشجویان از کوریکولومی که رسمی نیست کسب می کنند، برای نمونه: چگونگی تعامل دانشجو با همتایان خود، چگونگی ارتباط دانشجو با اساتید و افراد دیگر، چگونگی درک آنها از قومیت ها، طبقات و گروه های مختلف مردم و اینکه چه رفتار ها و باورهایی قابل قبول و پذیرش جامعه است و کدام ها نیستند. به عبارت دیگر کوریکولوم پنهان به طور خلاصه به مجموعه یادگیری ها در نظام آموزش عالی گفته می شود که در بستر فرهنگ حاکم بر محیط آموزشی (دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی) و بدون اطلاع اعضای هیأت علمی و دانشجویان برای دانشجویان به دست می آید.

² . Saylor

¹ . Phillip Jackson

پورتلی^۳ (۱۹۹۳) مفاهیم کوریکولوم پنهان را بر مبنای تحقیقات صورت گرفته در چهار دسته طبقه بندی می نماید:

۱. کوریکولوم پنهان به صورت انتظارهای غیررسمی یا پیام های غیر آشکار اما مورد انتظار
۲. کوریکولوم پنهان به صورت پیام ها یا نتایج در نظر گرفته شده یادگیری
۳. کوریکولوم پنهان به صورت پیام های غیر آشکار منتج از ساختار آموزشی
۴. کوریکولوم پنهان به عنوان آنچه که دانشجو خلق می کند.

ویژگی های کوریکولوم پنهان

مهم ترین ویژگی های کوریکولوم پنهان عبارتند از :

- ۱) کوریکولوم پنهان بر فراگیری های قصد نشده و غیر علمی که جزء اهداف کوریکولوم رسمی نظام آموزشی نیست، تاکید دارد.
- ۲) یادگیری های پنهان به صورت غالب در ابعاد ارزش ها، نگرش ها، هنجارها، تمایلات، عواطف و مهارت های اجتماعی جلوه می نماید. (از لحاظ طبقه بندی اهداف آموزشی، کوریکولوم پنهان بیشتر طبقه عاطفی را در بر می گیرد.)

۳) گرچه محیط شناختی مانند : دروس و موضوع های گوناگون درسی و محیط فیزیکی موسسه آموزشی دارای پیامد های قصد نشده اند ، ولی این یادگیری ها بیشتر از محیط اجتماعی آن موسسه متاثر است. محیط اجتماعی مهم ترین جنبه از جو آموزشی است که بیشترین و موثرترین پیامدهای پنهان را دارد.

۴) آثار مثبت و منفی این برنامه در بسیاری از ابعاد از کوریکولوم آشکار موثرتر، آموخته های آن پایدارتر و از تنوع و گسترش بیشتری برخوردار است.

۵) یادگیری کوریکولوم پنهان با فراگیری های منتج از روش های آموزشی غیرمستقیم و غیر رسمی که با هدف های برنامه ریزی شده و از قبل مشخص شده صورت می گیرد، تفاوت دارد.

یادگیری های اتفاقی خارج از محیط آموزشی را نمی توان کوریکولوم پنهان نامید.

کوریکولوم پنهان در آموزش پزشکی

کوریکولوم پنهان بیان کننده این است که آموزش پزشکی بیشتر از انتقال ساده دانش و مهارت است و در واقع فرایند جامعه پذیری است. ارزش ها و هنجارهایی که بطور عمدی و غیر عمدی از طریق

کوریکولوم پنهان به دانشجویان منتقل می شوند، پیام های رسمی کوریکولوم اظهار شده را تخریب می کنند. تفاوت بین آنچه به دانشجویان در محیط رسمی درس داده می شود و آنچه دانشجویان عملاً در محیط های واقعی می آموزند به کوریکولوم پنهان مربوط می شود. کوریکولوم پنهان شامل مطالبی است که بطور ضمنی در دانشکده های پزشکی آموخته می شوند نه آن چیزی که در کتابها، طرح درس ها و سخنرانی های اکادمیک گنجانده می شوند.

هافری، مفهوم کوریکولوم پنهان را در آموزش پزشکی به عنوان مجموعه تأثیراتی که در سطح ساختار سازمان و فرهنگ عمل می نمایند معرفی نموده است که این لایه از برنامه درسی با پتانسیل نیرومندی بر عملکرد اساتید و دانشجویان پزشکی تأثیرگذار است و از اثرات آن در محتوی عملی آموخته های فارغ التحصیلان قابل رویت می باشد.

از طرفی، صاحب نظران آموزش پزشکی مانند دیون و کوهن، برنامه درسی پنهان را قدرتمندترین راه انتقال ارزش های حرفه ای گری از جمله همدلی می دانند. از دیدگاه بسیاری از صاحب نظران برنامه درسی پنهان از اهمیت بیشتری نسبت به برنامه های درسی رسمی برخوردار است؛ چرا که فراگیران این جنبه را از طریق جنبه های غیرآکادمیک محیط آموزشی و روابط اجتماعی متأثر از قدرت، جمعیت و تشویق به طور ضمنی می آموزند. هاردن همچنین، کوریکولوم

³ Portelli

شایستگی اخلاقی	ترتیب دادن بحث های اخلاقی موردی توسعه مهارت های تجزیه و تحلیل اخلاقی به عنوان مبنایی برای عملکرد اخلاقی
تقویت شجاعت اخلاقی	آموزش مهارت های ارتباطی
تشویق حمایت از همتایان	فراهم نمودن برنامه های مربیگری دانشجویان و رزیدنت ها
ایجاد برنامه های مربیگری ^۸ (منتورینگ) دانشجویان در دانشکده	پروژه HEART ^۷ در دانشگاه رفاه عمومی ویرجینیا ^۸ (www.medschool.vcu.edu /studentaffairs/project-heart) کالج ها در دانشگاه واشینگتن ^۹ (www.uwmedicine.org/education/md -program/the-college)

✓ منابع:

- Eisner EW. The Three Curricula That All School Teach. In: Eisner EW. The Educational Imagination: On the Design and Evaluation of School Programs. New York: Prentice Hall; 2002: 87-107.
- Maleki H. The Principles of Curriculum Development in Secondary Education. Tehran: Samt; 2016. [Persian]
- Abdolkhani A. Safaei Movahed S. Work & Technology Teacher Training curricula at Farhangiyun University as Null Curriculum. Journal of Higher Education Curriculum Studies. 2014; 5(9): 74-89. [Persian]
- Yamani N, Changiz T, Adibi P. Professionalism and Hidden Curriculum. Isfahan: Isfahan University of Medical Science; ?. [Persian]

⁶ Mentoring

⁷ HEART = Healing with Empathy, Acceptance, Respect and Integrity

⁸ Virginia Commonwealth University

⁹ The Colleges at University of Washington

و مهارت های بالینی در زمینه بیماران واقعی، پزشکان واقعی بیماری ها و واقعیات موجود در اجتماع بسیار قدرتمند می باشد و نقش بسزایی دارد.

استراتژی های تعدیل ریسک ها و کاهش پیامدهای منفی کوریکولوم پنهان در آموزش پزشکی

در آموزش پزشکی راهکارها و استراتژی هایی برای تلطیف ریسک ها و کاهش اثرات منفی کوریکولوم پنهان ارائه شده است که در جدول شماره ۱ تعدادی از آنها همراه با مثال برای راحتی درک آنها آورده شده است.

استراتژی	مثال
پرورش انعطاف پذیری	آموزش خودکارآمدی آموزش مکانیسم هایی برای مقابله با شکست تشویق اعضای هیات علمی برای به اشتراک گذاری آسیب پذیری ها
ارائه برنامه های تندرستی	آموزش مهارت های برقراری تعادل بین زندگی و کار آموزش مهارت های سازمانی تشویق به رژیم سالم و ورزش ارائه حرکت درمانی ارائه مدیتیشن ذهن آگاهی ^۴
ایجاد یک فرهنگ اخلاقی قوی	تشویق به رهبری اخلاقی ^۵ عوت به بحث درباره نگرانی های اخلاقی ایجاد محیط های روانشناختی امن
تقویت	ایجاد برنامه درسی رسمی اخلاق

⁴ Mindfulness meditation

⁵ Ethical Leadership

پنهان را ارزش ها و الگوهای رفتاری می شمارد که اغلب به طور تصادفی اخذ می گردند. مفهوم کوریکولوم پنهان از مفاهیم بسیار با اهمیت برنامه ریزی درسی می باشد. مفهوم کوریکولوم پنهان، نشان دهنده اموری است که در شکل کوریکولوم پنهان اتفاق می افتد، توسط اساتید و مربیان قابل کنترل نیست و آنان قادر به پیش بینی آن نیز نیستند.

تاثیر برنامه درسی پنهان بر حرفه پزشکی بسیار زیاد می باشد. یادگیری از طریق کوریکولوم پنهان یک تجربه رایج تاثیرگذار و قدرتمند برای دانشجویان پزشکی می باشد و پیام های آموزشی منتقل شده به وسیله کوریکولوم پنهان به صورت فرهنگی دانشجویان را تحت تاثیر قرار می دهند. دانشجویان با مشاهده از نزدیک پزشکان پیام های پنهان در ارتباط با عملکردهای بالینی را گلچین می کنند.

در محیط های آموزشی به دانشجویان به طور رسمی الگوریتم های متداول ارتباط با بیمار و مدیریت بیماری آموزش داده می شود، لیکن زمانی که وارد محیط های بالینی رثال می گردند با درخواست های پیچیده ای در این محیط ها روبرو می گردند. در برخی موارد دچار سردرگمی های فراوانی در مورد روند درمان بیماری های مزمن، شرایط اقتصادی و اجتماعی بیماران و ارتباطات بین پرسنل، آموزش دهنده بالینی و بیماران می گردند. (۲۹) نتیجه کوریکولوم پنهان در انتقال پیام های مربوط به دانش